

Az Erdélyi Szövetség munkaterve*

Általános politikai szempontok

1. Mivel szövetségünknek egyik első indító oka *védtelességünk* érzete, annak látása volt, hogy Erdélynek Románia felső határszéli és belső katonai védelme mennyire el van hanyagolva, világos, hogy programunk legelső pontja Erdély katonai védelmének kikövetelése.

De midőn erődítményeket, új hadtestet, új helyőrséget követelünk Erdély számára, követeljük a helyőrségeken a tisztek számára olyan viszonyok megteremtését is, melyek rájuk nézve az erdélyi tartózkodást ne büntetéssé, hanem örömmé tegyék. Nevezetesen: építtessen a hadügyi kormányzat kisebb városokban, illetőleg községekben megfelelő tiszti lakásokat és tiszti kaszinót, adjon az Erdélyben állomásozó tiszteknek külön pótlékot, és Erdélyben töltött szolgálatukat tudja be külön érdemül későbbi elhelyezésük és előmenetelük alkalmával.

Az Erdélyi Szövetség szorgalmazni fogja, hogy Erdélyben minél több helyen polgári lövészegyesületek létesüljenek.

2. A belső politikai szervezkedés dolgában, melyet az Erdélyi Szövetségnek szolgálni kell, első az új választói törvény által és a képviselő-választókerületek beosztása által a demokrácián, de különösen a magyarság jogos érdekein esett sérelmek orvoslása. Követeljük a titkosságot minden városi kerületben, tehát nemcsak a törvényhatósági városokban, városi kerületen érte minden oly kerületet, melynek egy-egy város a természetes központja. Követeljük a titkosságot a községi kerületekben is mindenütt, ahol az írni-olvasni tudók száma a 60 százalékot meghaladja.

3. Tiltakozunk Erdélyben oláh többségű választókerületek mesterséges kikerítése és ezáltal oláh nemzetiségű képviselők számának kontingentálása ellen. Tiltakozunk ellene, hogy akár Erdélyben is létezzenek olyan oláh többségű kerületek, melyek választóinak száma az országos átlagnál kisebb. Ellenben a magyar többségű kerületekben a képviselőküldéshez elegendő választók számának megállapítása az értelmi és gazdasági fejlettség figyelembevételével történjék.

Az Erdélyi Szövetség ne látna akkora sérelmet abban, ha az erdélyi választókerületek választóinak száma inkább közelednék az országos átlaghoz, és ezáltal az erdélyi választókerületek száma még inkább csökkenne,

* *Forrás:* Az Erdélyi Szövetségnek 1914. június 7-én Marosvásárhelyt megalapított szervezete, munkaterve és megválasztott vezetőtanácsa. Kolozsvár, Lyceum, 1917.

mint amekkora sérelem van abban, hogy a kerületek új beosztása félannyi, sőt harmadrésznyi oláh választónak megadja egy képviselő küldésének jogát, és ezáltal az oláh anyanyelvnek a képviselőválasztás szempontjából kétszeres, sőt háromszoros pluralitást ad, és így az értelmi és gazdasági elmaradottságnak biztosít elsőbbséget a magyarság értelmi és gazdasági fejlettsége fölött. Az Erdélyi Szövetség mindenestre arra fog törekedni, hogy az erdélyi választókerületek képviselői mandátumait Erdélyben élő emberek és az erdélyi közélet ismert vezetői nyerjék el.

4. A belső szervezkedésnek egyik legfontosabb tényezője lehetne politikai és társadalmi téren a törvényhatósági élet, a törvényhatósági önkormányzat. Az Erdélyi Szövetségnek arra kell törekednie, hogy a törvényhatósági önkormányzat biztosítékait erősítse és szaporítsa; hogy a magyarság részvételét a törvényhatósági önkormányzatban fokozza; hogy az érdeklődés a törvényhatósági és általában önkormányzati ügyek intézése iránt ne csak a városokban legyen élénk. Újabb megfontolás tárgyává teendő városokban a virilizmus eltörlése.

5. De mindennél fontosabb a belső szervezkedés szempontjából az egészséges viszony a magyar ajkúak és a nem magyar anyanyelvűek között Erdélyben. A nemzeti kérdést illetőleg az Erdélyi Szövetség különösen két alapelvet tartson szem előtt.

Az egyik alapelv az, hogy Magyarországon a maga nem magyar anyanyelve s nem a magyar fajhoz tartozása miatt – értvén ily fajon nem a testi bélyegeket, hanem a lelki összetartozást – az állam minden polgárát megillető jogok gyakorlásában kijáró szabadságok élvezetében senki hátramaradást ne szenvedjen; hogy az állam polgárai között sem az anyanyelv különbsége, sem néprajzi különbségek rangsort ne állapítsanak meg; és hogy ez az egyenlőség az országnak minden részében egyformán meg legyen. Röviden: az Erdélyi Szövetségnek első alapelve, hogy a nemzetiségi kérdést emberről emberre, emberséggel kell megoldani; ami pedig benne ilyen eszközökkel meg nem oldható, azt a szervezett állami hatalom erejével kell ártalmatlanná tenni.

A második alapelv: a nemzetiségből, mint ilyenből folyó semmiféle követelésnek el nem ismerése. Magyarországon az állampolgári jogoknak egyedüli forrása az egységes magyar nemzeti államhoz tartozása lévén, az emberi jogok mindenkit egyénileg, emberi volta és nem nemzetisége alapján illetnek meg.

6. Az Erdélyi Szövetség tehát ellene van a nemzetiségekkel köthető bármiféle paktumnak, mert semmiféle nemzetiséget nem ismerhet el a magyar állammal szemben tárgyaló félnek. Amit elismerhet, az minden körülmények között egyéni sérelem, melyet orvosolni, avagy egyéni kíváncsi, melyet, ha jogos, teljesíteni kell. Az egyéni elbánásnak ez elvén nem változtat

az, ha az egyének, kiknek sérelmük vagy követelésük azonos, százezernyi, vagy milliónyi számmal vannak is.

7. Az Erdélyi Szövetségnek ott, ahol sérelmek és jogos érdekek ápolásáról van szó, programjába kell vennie az idegenbe szakadt erdélyiek istápolását is, hogy egyrészt a Románia polgáraiként élő magyar nemzetiségűek elnyomtatása ellen küzdjön, másrészt, hogy Romániába vándorolt véreink magyar állampolgárságát gondozza, és hazajövetelük lehetőségét állandóan nyitva tartsa és előmozdítsa.

8. A társadalmi egybeforradásnak előmozdítására a szervezeti közösség érzetének ápolására nem kis jelentőségű a társadalmi egyesületekben való közös munka. Ezért az Erdélyi Szövetség különösen az EMKE munkásságában hathatós részt akar venni; de teljes erejével támogatja az Erdélyi Múzeum-Egyesületet is.

9. Hogy a földművelő népnek a magyar társadalommal való kapcsolatát minél szorosabbá tegye, hogy a nép lelkéhez közelebb jusson, bajait orvosolhassa, gazdasági és szellemi emelkedését előmozdíthassa, benne közös magyar nemzeti érdekeink szolgálatának készségét fölébressze, a népet az erdélyi önvédelmi szervezet részesévé tehesse: az Erdélyi Szövetség mindent el fog követni a földművelő nép körében újabb népszövetségi szervezetek létrehozására, s a meglévők támogatására.

10. Végezetül – ugyancsak elsősorban a nép érdekében – programjába veszi az Erdélyi Szövetség Erdély közegészségügyének előmozdítását is. Ebből a célból szorgalmazza az emberi közegészségügy államosítását.

Közigazgatási szempontok

11. Erdélyben olyan közigazgatás létesítendő, mely Európa unióját az anyaországgal a lelkekben és az intézményekben egyaránt megvalósítsa, és amely az állami életet erkölcsiekben és anyagiakban értékes tartalommal töltse meg, hogy Erdély a maga részéről is kellőképpen hozzájárulhasson a Magyar Állam hatalmának és tekintélyének növeléséhez.

12. A közigazgatásnak gyámolító tevékenysége terjedjen ki az egyéni életnek minden olyan vonatkozására, melyben az a köznek segítségére szorulhat, és terjedjen ki a közigazgatás gondoskodása gazdagra és szegényre egyaránt, vagyonra, osztályra, felekezetre és nemzetiségre való tekintet nélkül.

13. Állami és nemzeti szempontból a baj az erdélyi közigazgatás körében főként abban fekszik, hogy a községi közigazgatásnak egyetlen hatékony szerve: a közejgyőző ma soha, de soha sem léphet a nép elé, mint segítő, hanem az összes állami, községi adók és illetékek ellátása miatt csak mint követelő, végrehajtó közeg. Önként következik, hogy ez a körülmény a magyar közigazgatás iránt már kiinduló pontján bizalmatlanságot kelt a népben.

Meg kell teremteni tehát a községi élet körében azt a szervet a nép számára, amely őt, mint igazi és értékes segítő, a magyar állami élet menetébe bekapcsolhatja.

14. Követeljük, hogy a közigazgatásból, különösen a törvényhatósági és községi hivatalos teendők ellátásából, a pártpolitika teljesen kikapcsolódjék. Ha a hatalommal a pártpolitika érdekében űzött visszaélés mindenütt helytelenítendő is, mert a parlamentarizmus meghamisítását vonja maga után, kétszeresen elítélendő Erdélyben, ahol minden tudatos, minden tervszerű nemzeti és nemzetiségi politikát egyenesen lehetetlenné tesz azáltal, hogy a közigazgatási közegek nem ezen politika követelményeinek megfelelően intézik az ügyeket, hanem, a pártpolitika érdekét tartván szem előtt, ellenkezőleg igen gyakran ellentétbe jutnak a legfőbb nemzeti szempontokkal.

Hogy minden tisztviselő minden körülmények között a törvényt, a közérdeket és az egységes magyar nemzeti állam követelményeit tarthassa szem előtt, követeljük a tisztviselők szolgálati pragmatikáját és annak megalkotását szorgalmazzuk is, mihelyt a törvényhozásban ismét a köztisztesség, az alkotmányosság és a parlamentarizmus lesz úrrá. Követeljük addig is és mindenesetre a köztisztviselők bírói védelmét saját felettes hatóságokkal szemben és egy minden irányban független ítélőszéket.

15. Összegezve az elmondottakat: követeljük tehát Erdélyben annak az államéletnek a szervezését, amely a magyar nemzeti eszme vezetése mellett a tömegek érdekein és munkájuknak sikerein nyugszik, és amelynek eszközei lennének: értékes közigazgatás és a parlamenti rendszer követelményeinek megfelelő közélet.

Közgazdasági szempontok

16. Mezőgazdasági téren az Erdélyi Szövetség a következők megvalósítására törekszik:

a. A mezőgazdasági ismeretek szélesebbkörű és alaposabb terjesztése az elemi oktatással kapcsolatban, meg könnyen hozzáférhető tanfolyamok és vándorelőadások útján is.

b. A különleges erdélyi viszonyoknak megfelelő nemesített vetőmagoknak és tenyészállatoknak az erdélyi gazdák rendelkezésére bocsátása; legelőterületek szerzése és följavítása.

c. A földbirtok-politika egész területét átfogó olyan törvény megalkotása, amely a magyar birtokállomány csorbítatlan megőrzését, a középbirtokok megtartását, szaporítását és arányos elhelyezkedését, a magyar kisbirtokosok számának telepítés útján növelését, kisemberek és különösen a mezőgazdasági munkások földhöz juttatását, az idegenek birtokszerzésének megakadályozását, a parcellázásokkal űzött visszaélések megszüntetését, a földbirtok tehermentesítését és mezőgazdasági viszonyainak olyan szabá-

lyozását tűzi ki célul, amely a földbirtok egészségtelen elaprózódásának úgy az élők közt való forgalomban, mint a halál esetére útját állja. Törvény gondoskodjék végül a földbirtok-politikai föladatak megoldásához szükséges anyag fedezetéről is.

d. Egy altruista jellegű erdélyi földhitel-intézet, egy erdélyi nemzeti bank megalkotása, amelynek a földbirtok-politikával kapcsolatos pénzügyi műveletek lebonyolítása, az ingó- és ingatlan jelzálog-hitel ügyének szervezése és a hiteligények tisztességes kielégítése, továbbá a szövetkezés elősegítése lenne a hivatása.

e. Rendcsinálás a telekkönyvekben és a tagosítás tekintetében.

f. Vízszabályozás, völgyzáró-gátak stb. révén Erdély ármentesítésére.

g. Az erdélyi földgáznak a mezőgazdaság céljára fokozottabb mértékben való fölhasználása érdekében szükségesnek mutatkozik, hogy illetékes ténnyezők a kérdést beható tanulmány tárgyává tévén, a helyszínen szervezett kirendeltségek útján a gazdáknak buzdítással, tanáccsal, útbaigazítással és anyagi támogatással rendelkezésre álljanak, valamint az is, hogy az új mezőgazdasági jellegű és a mezőgazdaság előhaladására jelentős ipartelepek állami támogatással létesüljenek.

17. Minthogy egy társadalom fejlődése sem alapítható tartósan az egyoldalú és a természet kényétől függő őstermelésre: az Erdélyi Szövetség Erdélyt azzá akarja tenni, amire a természettől szinte ki van jelölve: Magyarország ipari központjává, és evégből követeli, s az állam és a társadalom erejével megvalósítani törekszik:

a. iparpolitikáknak és nemzeti érdekeinknek megfelelő vámpolitikát;

b. az erdélyi földgáznak Erdély számára való megtartását és az erdélyi ipar szolgálatába állítását, megoldván ezzel Erdély iparossá tételének sorsdöntő fontosságú föladatát, és egyúttal gyökeresen, gyorsan és mégis békésen a nemzetiségi kérdést is, mert a gazdasági, meg a természeti és politikai előfeltételek által kijelölt helyeken létesített iparvállalatok útján részeivé teszi az erdélyi népfajokat egy magasabbrendű gazdasági jólétnek és műveltségnek, és besodorja őket a fejlettebb gazdasági életnek az összehangzó együttműködést, áthasonlást megkönnyítő forratabába;

c. az ipari szakosítás fejlesztését;

d. anyagbeszerző, termelő és értékesítőipari szövetkezetek és az ipari hitelszövetkezetek terjesztését;

e. az állami támogatásnak (gép- és pénzsegély, adómentesség, tarifakedvezmények stb.), az erdélyi iparnak, különösen nemzeti politikai fontosságára és közlekedés dolgában a Királyhágó másik oldalán fekvő ipartelepekhez képest jelentékenyen hátrányosabb helyzetére való tekintettel, az erdélyi ipar részére fokozottabb biztosítást;

f. az év számottevő részében munkaszünetre kényszerített mezőgazdasági népesség munkaerejének jobb kihasználása és sorsának javítása céljából,

de általános közgazdasági érdekből is, a mezőgazdasági ipar és a háziipar fölkarolását;

g. az ipari munkásság idevonzását és idekötését nemcsak tisztességes kereseti alkalmak nyújtásával a nagyra nőtt erdélyi ipar révén, de emberséges életmód, egészséges munkáslakások, munkáskertek stb. biztosítása által is.

18. Úgy az ipar, mint a mezőgazdaság érdeke megköveteli az Erdélyben rettenetesen elhanyagolt vasúti és folyóvízi közlekedés ezer bajának orvoslását.

Az Erdélyi Szövetségnek követelnie kell tehát:

a. Gazdasági és stratégiai okokból is az erdélyi vasúthálózat olyan kiépítést, illetőleg átalakítást, amely Erdélyt valósággal belekapcsolja a nemzetközi forgalomba, s különösen a földgáz segítségével majdan nagyra növelt erdélyi ipar termékeinek legtermészetesebb fogyasztó piacát, a Keletet olcsón és gyorsan megközelíthetővé teszi, és amely a személy- és áruforgalmi politika belső szükségleteit teljesen kielégíti.

b. Az erdélyi főfolyóknak, elsősorban a Marosnak a szabályozását és hajózásra alkalmassá tételét.

c. A közutak (ideértve a köz-dűlőutakat és a vasúti hozzájáró utakat is) megfelelő kiépítését és jó karban tartását.

19. Végül le kell rázni Erdély közgazdasági életének egyéb béklyóit is: rendet kell teremteni az arányosítások, a legeltetési, úsztatási, bányakutatói stb. jogok és a fürdőügy körül.

Közművelődési szempontok

20. Miután az államnyelv az állam lakosságának boldogulásához szükséges legfontosabb eszköze, amely nélkül bárki is az általános közlekedésben, polgártársaival való érintkezésben akadályozva van, amely nélkül kiesik abból a forgalomból, amelyben érdekeit megvédheti, azokat istápolhatja: ennélfogva világos, hogy az államnak első kötelessége, hogy ennek az államnyelvnek mindenkit olyan teljes birtokába juttasson, aminő teljesen csak lehet. Ebből következik, hogy az államnyelv oktatásának már a népiskolában el kell érni azt az eredményt, hogy ezen iskolák negyedik osztályának elvégzése után minden gyermek az államnyelvet nehézség nélkül használhassa úgy szóban, mint írásban.

21. Hazai népoktatásunk szervezetében szerepe van az állami, községi és felekezeti, továbbá a társulati és a magánosoktól fölállított iskoláknak. Így van ez Erdélyben is, és ez ellen jogos kifogást csak ott lehet tenni, ahol az állami célok és közművelődési érdekek kellő figyelemre nem találhatnak.

A jelen szervezet keretében is megoldható az állami föladat és szolgálható a művelődés érdeke; nem elvi követelmény tehát akár a felekezetek, akár a társulatok, magán vagy egyéb jogi személyek népiskola állítási és

fönntartási jogát korlátozni, mert ahol a népiskola bármelyik típusa kielégítően szolgálja ezt a célt, ott nincs szükség állami beavatkozásra, de van a legéberebb ellenőrzésre, mert ahol a népiskola ezt a célt nem szolgálja, ott feltétlenül szükséges az állami népiskola fölállítása, amely tehát ismét csak hiányt pótol.

Azokat az iskolákat – bármely típusúak legyenek is és bárki legyen a fönntartójuk –, amelyek a fönnt jelzett célokat kielégítően szolgálják, a szükségeshez képest anyagilag segélyezze az állam is; azokat azonban, amelyek ezt a célt nem szolgálják, szükség esetén zárja be, de segélyben semmi esetre se részesítse, mert a segélyezésre szolgáló összeget az állami célok megvalósítására szükséges állami népiskola fönntartási költségeire kell az ilyen helyen fordítani.

22. Az Erdélyi Szövetség e tekintetben a következő elvet tartja irányadónak:

Ahol nincs népiskola, ott az államnak sürgős kötelessége népiskolát állítani föl és tartani fönnt. De kötelessége az államnak állítani föl népiskolát olyan helyen is, ahol a meglévő népiskola akár a magyar állam egységének követelményeit, akár a közművelődés érdekeit nem elégíti ki. Mert a maga iskolafönntartási joga senkit sem jogosít fel arra is, hogy a gyermeket a rossz iskola által megfossza az elemi műveltség idején való megszerzésének lehetőségétől. Ezért az államnak a jobb iskolát nem a rossz vagy állami szempontból káros iskola mellé, hanem az ilyen iskola helyett kell fölállítani.

23. Az elemi iskola feladatát igen megkönnyíti a kisdedóvó, mely a gyermeki lelket már az iskolába járásra köteles életkor előtt előkészíti a tanulásra. A kisdedóvót a nép csaknem mindenütt szívesen látja, ha fönntartása nem ró rá terheket. Az Erdélyi Szövetségnek követelnie kell, hogy az állam Erdélynek minél több községben állítson föl kisdedóvókat.

24. Fontos állami cél az is, hogy az állam minden egyes polgára kellő előképzettséggel felszerelve induljon bele az életbe. A polgárság legnagyobb százaléka a népiskolán túl nem halad. Népiskolai képzettséggel indul pályájának a földműves, iparos, sőt a kereskedelmi alkalmazottaknak túlnyomó része is, ti. a földműves, iparos és kereskedői élet alsóbb fokának munkásai.

A népiskolát tehát ezeknek a szempontjából kell berendezni, mert nem szabad, hogy bárki is elhagyja a népiskola negyedik, illetőleg hatodik osztályát anélkül, hogy jövőendő életpályájának sikeres folytatására olyan ismereteket magával ne vigyen, amelyeket a pusztá gyakorlatból meg nem szerezhet. Valamint a leányiskola neveltjeinek a háztartás körüli összes munkákhoz szükséges ismereteket meg kell adni, úgy a fiúiskolából kell hogy a földművelés, ipar és kereskedelem szükséges előismereteit magával vigye a végzett tanuló.

25. De a gyermek befejezi a népiskolát esetleg már 10, rendszeren 12, legkésőbb 14. életévében. Világos, hogy a 14. és 19. év közé eső kort kell hogy

kitöltse a serdülő fiatalságnak oktatása olyan tanfolyamokban, amelyeken az iskolai ismeretek fölfrissítődnek és bővítődnek, és amelyeken a már dolgozó fiatalság, az élet munkáját megkezdő fiúk és leányok gyakorlati tapasztalatai értékesíthetők a kiképzés munkájában. Városokban az ipari és kereskedői foglalkozásra készülő ifjak ezirányú oktatásáról van némi, bár nem elég eredményes gondoskodás. Faluhelyen, főleg az erdélyi nép körében, nincs jóformán semmi. Az Erdélyi Szövetségnek követelnie kell olyan intézményeket, melyek ezen a hiányon segítenek.

26. Szövetségünk feladata lesz figyelemmel kísérni, hogy mit kíván a lelképásztors az egyház érdeke. Ezer szemmel kell kísérni a lelkek nemesítését, a lelkek megtisztítását is, mert ha egészséges testben lakhat csak egészséges lélek, úgy még igazabb az, hogy a beteg lélek nagyon hamar szokta elpusztítani a lakását. Az Erdélyi Szövetségnek minden egyes tagja tartsa hivatásának előmozdítani, hogy a jegyző, a tanító, az orvos és a pap népnevelő működésüket kellő összhangban végezzék. Ha a faluban lakik olyan művelt birtokos is, aki a néppel törődik, és a jegyzővel, a tanítóval, az orvossal és a pappal együtt a valódi népnevelés szolgálatába áll: a nép megóvása az elzülléstől biztosítva van.

27. Az Erdélyi Szövetség keresztülviendőnek tartja azt az alapelvet, hogy az államsegélyt az állam egyenesen az arra jogosult pap, illetőleg tanító kezéhez utalja ki, vagy legalább az ellenőrzés ez elvnek megfelelő s azzal egyenértékű módon történjék, mindenestre úgy, hogy az egyén járandóságaiból – ha a járandóság kiutalásának a kellő biztosítékot nyújtó feltételei megvannak – semmi címen ne legyen semmi levonható. A kepe megváltandó.

28. Halaszthatatlan immár a tanítóképzésnek olyan reformálása, mely a kiképzés egységét, színvonalának emelését biztosítsa, és a tanítót az egységes magyar nemzeti állam iránt tartozó kötelességeire kellőképpen kioktassa, és e kötelességek teljesítésére rászorítsa.

29. A középiskolák dolgában a legfontosabb, hogy Erdély középiskolái egyrészt területileg helyesen osztódjanak el, másrészt, hogy a reáliskolák és gimnáziumok közötti helyes arány meglegyen. Nem kevésbé fontos ezeknek a kapcsolata olyan internátusokkal, amelyeknek felszerelése megadja mindazt, ami a fiatalságnak testi és szellemi kiképeztetése dolgában szükséges, és emellett tekintetbe veszi a szülők anyagi helyzetét is, és az ifjúság neveltetését a lehető legkisebb anyagi áldozatok árán teszi lehetővé. Az ösztöndíjak, s az ingyenes alapítványi helyek az internátusokban szaporítandók.

30. A kolozsvári egyetemmel kapcsolatos tanárképző intézetet szolgáló középiskola még ma is csak követelmény. Egy állami középiskola Kolozsvárt erre a célra szintén követelménye az Erdélyi Szövetségnek.

31. Ami az erdélyi középiskolák tantervének külön kívánalmait illeti, helyet kellene juttatni a keleti nyelvek tanításának is. Erősen kellene hangoztatni úgy a történelmi, mint a földrajzi oktatásban a keleti területek lehető

leg pontos és beható ismertetését. Súlyt kellene helyezni e területek múltjának ismeretére, mert hiszen jelenük csak így érthető, és a jövőbeli munkálkodás ama területeken csak így készíthető elő. Nem szabadna a középiskolában szükséges alapismereteit sem elhanyagolni.

32. A kolozsvári egyetemen nem szabad hiányoznia egyetlen olyan keleti nyelv tanszékének sem, amelynek népe bennünket érdekel.

Különösen az erdélyi egyetemen van helyén a jól felszerelt tudományos intézeteknek egész serege, itt a tudományszakoknak területén a legerősebb differenciálódás, a specialista szakembereknek válogatott csapata, itt nem szabad annyi mulasztásnak megtörténnie, amennyivel a valóságban szemben állunk. A kolozsvári egyetem hiányainak pótlását, az egyetem nagyarányú fejlesztését az Erdélyi Szövetség a legnyomatékosabban követeli. Az egyetemmel kapcsolatos internátusok szaporítandók és fejlesztendők.

33. Tekintettel arra az alapvető körülményre, hogy Erdély legyen legsűrűbben ellátva Magyarország ipartelepeivel, követelendő az is, hogy Erdélyben az állam műegyetemet állítson föl.

34. Az alsó-, közép- és felsőoktatás bajait nem is tekintve a múzeumi és könyvtári ügynek, a művészetek és iparművészetek fejlesztésének hazánk egyik területén sincsen szomorúbb képe, mint Erdélyben, holott akár népének tehetségeit, akár tájainak szépségét, akár a földolgozható anyagok hatalmas bőségét vesszük, mindenképpen kiszámíthatatlan fejlődés járna egy tervszerű, szeretettel és odaadással megszerkesztett program nyomában. – Fájdalom, mindez hiányzik, s minderre Erdély társadalmának figyelnie kell. Nem szabad túrni, hogy ne jusson mindezekre költség, nem pedig annál kevésbé, mert az ide fordított minden fillér ezerszeres haszonnal térül vissza.